



Universiteit  
Leiden

The Netherlands

**Food security among the Orang Rimba in Jambi:  
transformation processes among contemporary Indonesian  
hunter-gatherers**

Wardani, E.M.

**Citation**

Wardani, E. M. (2022, May 12). *Food security among the Orang Rimba in Jambi: transformation processes among contemporary Indonesian hunter-gatherers*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3303536>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3303536>

**Note:** To cite this publication please use the final published version (if applicable).

# Samenvatting

De focus van dit proefschrift ligt op de voedsel- en bestaanszekerheid van de Orang Rimba, een volk van jagers en verzamelaars dat in Jambi (Sumatra, Indonesië) woont. Ze leven in kleine groepen en voorzien in hun onderhoud door middel van het verzamelen van bosproducten en het jagen op wilde dieren. Soms combineren ze dit met het verbouwen van *cash crops* (commerciële gewassen). Hun totale bevolkingsaantal wordt geschat op ongeveer 3.600 mensen, verspreid over drie locaties: in de bufferzone van Nationaal Park Bukit Tigapuluh, het gebied buiten het bos langs de Trans Sumatra Highway in zuid Jambi, en in en rond Nationaal Park Bukit Duabelas in centraal Jambi, waar deze studie heeft plaats gevonden.

Jambi had oorspronkelijk een uitgestrekt regenwoud, dat sterk is aangetast door het proces van ontwikkeling dat gericht was op snelle groei en door slecht bosbeheer, dat begon in de jaren '70 van de vorige eeuw en dat tot op de dag van vandaag is doorgegaan. Deze praktijken bevorderden de verbouw van plantagegewassen (onder andere rubber, palmolie en koffie), grotere toegankelijkheid door middel van de aanleg van infrastructuur, nederzettingen voor transmigranten, houtkap (zowel legaal als illegaal) en zelfvoorzienende zwerfvlambouw.

De komst van deze veranderingen heeft de druk op het land van de Orang Rimba geïntensiveerd en hun mobiele levensstijl beperkt, waardoor ze gedwongen werden tot een meer sedentair bestaan. Bovendien hebben de achteruitgang van het bos en de decimering van de biodiversiteit de toegang tot de economische hulpbronnen in het bos beperkt. Als gevolg hiervan moesten de Orang Rimba in cultureel opzicht grote aanpassingen doen.

Centraal in mijn dissertatie staan de documentatie en de analyse van veranderingsprocessen onder de huidige Orang Rimba als jagers en verzamelaars door de lens van voedselzekerheid. Door nauwgezet hun strategieën en patronen van voedselconsumptie en voedselproductie te onderzoeken, kunnen we niet alleen beoordelen in welke mate de Orang Rimba wel of niet voedselzekerheid kennen, maar kunnen we ook beoordelen hoe processen van grote sociale veranderingen en veranderingen in het milieu in hun dagelijkse dieet hun neerslag vinden.

De belangrijkste onderzoeksvraag is: *‘Wat zijn de patronen van voedselproductie en – consumptie onder verschillende Orang Rimba groepen en hoe zijn deze patronen gerelateerd aan hun voedselzekerheid?’* In aanvulling hierop beantwoordt deze studie ook de volgende subvragen:

1. Wat eten de Orang Rimba?
2. Hoe verwerven zij hun voedsel?
3. In welke mate kennen de Orang Rimba voedsel(on)zekerheid?
4. Hoe passen zij hun bestaanswijzen aan aan de veranderende milieu- en sociale omstandigheden?

De meeste informatie werd onder de Orang Rimba verzameld door middel van intensief veldwerk dat gedurende 21 maanden tussen 2012 en 2016 plaats vond. Aanvullende gegevens werden verzameld door middel van gesprekken met andere relevante informanten zoals ambtenaren (op dorps-, subdistricts-, districts- en provinciaal niveau), lokale NGOs en externe Orang Rimba deskundigen. Kwalitatieve interviews werden gecombineerd met het verzamelen van kwantitatieve gegevens van voedselconsumptie en –productie.

De kern van de informatie bestaat uit gegevens van in totaal 2.520 maaltijden, die onder zes huishoudens van drie Orang Rimba groepen werden verzameld, namelijk in Sako Tulang, Terab en Air Hitam. Op iedere locatie besloeg de verzameling van deze gegevens een aaneengesloten periode van drie maanden. In de verslagen werden het aantal maaltijden en de ingrediënten van alle maaltijden die door de verschillende huishoudens werden geconsumeerd, genoteerd. In aanvulling werd informatie verzameld met betrekking tot de wijzen waarop de ingrediënten van de maaltijd waren verkregen, dat wil zeggen door middel van jacht, visserij, verzamelen, verbouw, uitwisseling tussen families of door aankoop. Participerende observatie stelde mij in staat om de voedselproductie en de technieken waarop het voedsel werd klaargemaakt, en de sociale activiteiten verbonden met voedselproductie en –consumptie te observeren.

De drie Orang Rimba groepen verschillen aanzienlijk van elkaar in termen van hun bestaanswijzen, de ecologische omstandigheden en de nabijheid tot de nederzettingen van de omringende Maleise bevolking. De Sako Tulang groep leeft op de grens van secundair bos en een nederzetting van transmigranten. Hun belangrijkste bestaansmiddel bestaat uit het verbouwen van een *cash crop* (meestal rubber en in mindere mate ook palmolie) dat ze combineren met jagen en verzamelen. Enkele van hen zijn ook tussenpersoon geworden en zij treden op als handelaar van deze *cash crops*. De Terab group is de meest mobiele groep. Omdat zij het grootste gedeelte van hun oorspronkelijke bosgebied verloren hebben aan de ontwikkeling van een oliepalmlantage, zijn ze nu afhankelijk geworden van deze kaalgekapte plantagegebieden waarin ze een bestaan leiden met het jagen op wilde zwijnen, giften die ze zo nu en dan ontvangen van de plantagemaaatschappijen en loonarbeid. De Air Hitam groep tenslotte leeft in relatief goed bos binnen Nationaal Park Bukit Duabelas. Zij combineren jagen en verzamelen met de verkoop van de bosbijproducten en het tappen van rubber.

In het algemeen tonen de verslagen van de maaltijden van de Orang Rimba aan dat ze rijk zijn aan koolhydraten en dierlijke proteïne. Hoewel de geconsumeerde maaltijden van alle drie de groepen vrij consistent deze componenten bevatten, is de frequentie bij de Terab groep lager dan bij de andere twee groepen. Hoewel de Orang Rimba geen rijst verbouwen, is dit gewas de belangrijkste bron van koolhydraten onder alle groepen. Rijst wordt gevolgd door cassave dat door de Orang Rimba het meest verbouwd wordt, of door middel van ruil met verwanten wordt verkregen. Wilde knollen, die worden opgegraven in natuurlijk bos, worden het meest geconsumeerd door de Sako Tulang groep, wat opmerkelijk is gezien hun grote betrokkenheid bij de productie van *cash crops*. Dierlijke proteïne wordt vooral verkregen door middel van jagen, vissen en uitwisseling

met andere huishouden, en minder vaak via de markt. Er zijn echter opvallende verschillen tussen de drie groepen. Bij de Sako Tulang en de Air Hitam groepen is zoetwater vis de belangrijkste bron van dierlijke proteïne, zowel door middel van eigen vangst als via aankoop op de markt. Consumptie van dierlijke proteïne door de Terab groep daarentegen is vooral mogelijk vanwege de jacht op hagedissen en wilde zwijnen. Deze zwijnen worden met name bejaagd in de oliepalmlantages waar ze zich tegoed doen aan de gevallen vruchten.

In contrast met koolhydraten en dierlijke proteïne, tonen de verslagen aan dat groenten en vruchten zelden worden geconsumeerd bij maaltijden. Groenten, die vooral bestaan uit de bladeren van cassave die in eigen tuinen wordt geteeld, komen gemiddeld slechts in ruim 2% van alle maaltijden voor. Alleen de Terab groep eet vruchten als deel van hun maaltijden. Belangrijk is om te vermelden dat onder deze groep de fruitconsumptie gedurende het overvloedige vruchtenseizoen zo groot is, dat het leidt tot darmklachten. In principe streven de Orang Rimba huishoudens ernaar om drie maaltijden per dag te nuttigen. De verslagen van de voedselinname geven aan dat de Sako Tulang en Air Hitam groepen het in dit opzicht goed doen. De geselecteerde huishoudens in deze groepen consumeerden respectievelijk 97% en 95% van alle reguliere maaltijden, hetgeen inhoudt dat ze 3-5% van alle maaltijden die ze potentieel geconsumeerd zouden kunnen, hebben oversloegen in de observatieperiode van drie maanden. Dit beeld ligt anders bij de Terab groep. De geselecteerde huishoudens in die groep consumeerden 85% van alle reguliere maaltijden, hetgeen betekent dat zij rond 15% van alle potentiële maaltijden tijdens de observatieperiode oversloegen.

Op basis van deze analyse en in combinatie met de context waarin de drie groepen hun voedsel produceren en hun inkomen verwerven, toont dit onderzoek aan dat de Terab groep het meest kwetsbaar is termen van voedsel- en bestaanszekerheid. Deze groep komt na de twee andere groepen wat betreft de consumptie van koolhydraten en dierlijke proteïne, en slaat drie keer zoveel maaltijden over. Omdat het een zeer mobiele groep is die zich beweegt in de oliepalmlantages en het secundaire bos, zijn de groepsleden afhankelijk van een betrekkelijk beperkte en gedegradeerde omgeving waarin zij geconfronteerd worden met beperkte beschikbaarheid van voedsel en een gebrek aan veilig drinkwater. Deze factoren dragen bij aan ondervoeding en gezondheidsproblemen, die in 2015 uitmondde in 15 sterfgevallen vanwege honger.

In tegenstelling tot de Terab groep, heeft de Air Hitam groep die in Nationaal Park Bukit Duabelas leeft, nog steeds toegang tot relatief intact bos. Omdat zij in staat zijn het grootste deel van het voedsel uit te bos te halen, is deze groep het minst van afhankelijk van geld. Voor het kopen van rijst zijn zij echter wel afhankelijk van het tappen van rubber, dat tot uitdrukking komt tijdens de periodieke rijsttekorten, vooral in het droge seizoen. Van de drie groepen is de Sako Tulang groep het meest afhankelijk van geld en hun belangrijkste middel van bestaan is het tappen van rubber en de handel in dit product. Het verbouwen van deze *cash crop* wordt op succesvolle manier gecombineerd met jagen en verzamelen in het nabijgelegen secundaire bos waardoor deze groep een relatief stabiel inkomen wordt verkregen. Desondanks ervaren zij gedurende het droge seizoen schaarste

aan voedsel en inkomen. Voedsel wordt vaak gedeeld over grote afstanden en deze gewoonte gaat gepaard met een aantal specifieke culturele regels en taboes. Ondanks de variatie tussen de groepen, ervaren de Orang Rimba over het algemeen een hoge mate van kwetsbaarheid in termen van voedsel- en bestaanszekerheid. Hun belangrijkste bezit, het natuurlijke bos, is niet langer wijds en overvloedig genoeg om in hun voedselbehoeften gedurende het hele jaar te voorzien en het wordt nog steeds snel minder. Dit komt omdat, als onderdeel van het Indonesische economische beleid, delen van het natuurlijke bos worden uitgegeven aan particuliere of staatsbedrijven voor de ontwikkeling van rubber- en oliepalimplantages, houtkapconcessies, infrastructuur en transmigratieprojecten. Bovendien blijven de meeste Orang Rimba in hun handel van bos- en plantageproducten sterk afhankelijk van de asymmetrische handels- en arbeidsrelaties met externe tussenpersonen en plantagebedrijven, terwijl hun toenemende afhankelijkheid van geld hun kwetsbaarheid versterkt omdat prijsfluctuaties resulteren in periodes van schaarste en ontbering.

De dissertatie is als volgt opgebouwd.

Hoofdstuk 1 behandelt de conceptuele achtergrond, inclusief reflecties op de centrale begrippen van jagers en verzamelaars, en voedsel- en bestaanszekerheid. Het geeft ook een korte discussie van de literatuur over de Orang Rimba. Verder bespreekt het de methodologie van het onderzoek en opbouw van de dissertatie.

Hoofdstuk II behandelt de context van mijn onderzoek. Het gaat nader in op de relaties van de Orang Rimba met de buitenwereld, specifieke aspecten van het leven van de Orang Rimba, met name in termen van hun lokale kennis en bestaanswijzen, en een bespreking van Nationaal Park Bukit Duabelas. Dit hoofdstuk beschrijft hoe de interactie tussen verschillende factoren en actoren het leven van de Orang Rimba heeft gevormd. Hieronder vallen het overheidsbeleid en de interventies van andere actoren zoals de NGOs, media, en andere gemeenschappen. Deze actoren en factoren hebben een grote invloed op de verschillende soorten veranderingen die de Orang Rimba hebben ondergaan.

De hoofdstukken III, IV en V zijn gewijd aan de presentatie van de uitgebreide gegevens die gebaseerd zijn op het veldwerk dat onder de drie groepen is verricht: de Sako Tulang groep, de Terab groep en de Air Hitam groep. De resultaten van de dagelijkse voedselinname en de interviewgegevens over de kennis van de Orang Rimba met betrekking tot de eetbare wilde planten en dieren in ieder locatie worden in deze drie hoofdstukken besproken.

Hoofdstuk VI geeft de comparatieve analyse van de gegevens van de drie groepen en een algemene conclusie. Het betoogt dat ondanks dat hun diëten relatief rijk zijn aan koolhydraten en dierlijke proteïne, alle drie de groepen op verschillende manieren en op verschillende niveaus te maken hebben met voedselonzeekerheid. De voortdurende achteruitgang van de natuurlijke bossen waarvan de Orang Rimba afhankelijk zijn voor hun bestaanswijzen en hun cultuur, het gebrek aan verzekerde toegang tot land, de toegenomen afhankelijkheid van de markt en de daaraan gekoppelde blootstelling aan prijsfluctuaties, en de onophoudelijke pogingen van de overheid om de Orang Rimba deel te laten worden van het nationale moderniseringsproject, hebben een negatieve invloed op hun voedsel- en bestaanszekerheid. Net als voor andere jagers en verzamelaarsvolken, is het voor de Orang Rimba van levensbelang dat toekomstige interventies uitgaan van hun begrip van wat voedselzekerheid en vooruitgang betekenen.